

- зовнішня привабливість і естетичність;
- адаптація дібраного матеріалу до особливостей зорового сприймання дітей з порушеннями зору (використання оптимального розміру відповідного зорового діагнозу, виключення зайвих деталей, підсилення контрастності зображення, озвучення тощо).

Також нами були визначені три рівні сформованості комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору та інтелекту.

Високий рівень сформованості комунікативних навичок старшого дошкільника характеризується високою спрямованістю на соціальну взаємодію. Дитина легко контактує з дорослим або однолітком, налаштована на співпрацю і спільну гру, виявляє стійкість поведінки в різних ситуаціях, легко адаптується в нових умовах, не виявляє підвищеного занепокоєння, тривожності і страху в незвичній ситуації чи обстановці. Характерна занижена вразливість і агресивність. Переважає гарний настрій, здатність до співчуття.

Достатній рівень характеризується не вираженою спрямованістю на соціальну взаємодію. Діти насторожено контактують з оточуючими, не виявляючи зацікавленість у спільній діяльності. Але вони відповідають на комунікацію і можуть співвідносити свої дії, думки, установки з потребами співрозмовника. Такі діти недостатньо стійкі у стресових ситуаціях, дещо нетерпимі до дискомфорту, що виявляється у тривожності, руховій активності, емоційній напрузі, занепокоєнні. У них підвищені показники вразливості та агресивності.

Низький рівень характеризується низькою спрямованістю на соціальну взаємодію або її відсутністю. Діти неохоче або зовсім не вступають в контакт з оточуючими, їх важко зацікавити і залучити до спільної діяльності або гри. Хоча присутня реакція на звернення співрозмовника, коментування та повідомлення на побутовому рівні. Вони не стійкі в умовах стресових ситуацій, не терпимі до дискомфорту. Такі діти схильні до замкнутості, емоційної нестабільності. Характерна підвищена вразливість і агресивність.

На даний момент нами проводиться кількісний і якісний аналіз отриманих результатів когнітивного дослідження. Але вже на даному етапі можна сказати, що стан сформованості комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору та інтелекту прямо чи опосередковано пов'язаний з порушенням як зору, так і інтелекту.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: [учеб. пособие для вузов] / Г.М.Андреева. – М: Аспект Пресс, 2005. – 302 с.
2. Петровский А.В. Общая психология: [учеб. для студ. высш. педучеб. завед.] / Петровский А.В., Ярошевский М.Г., Брушлинский А.В. – М:1998. – 512 с.
3. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору та інтелекту / [за ред. В.І.Бондаря, Л.С.Вавіної, В.В.Тарасун]. – К.:2008 – 284 с.
4. Развитие общения у дошкольников [под. ред. А.В. Запорожца и М.И. Лисиной]. – М: Педагогика, 1974. – 288 с.
5. Сухарева Г.Е. Теория и практика коррекционного обучения дошкольников с речевыми нарушениями / Г.Е.Сухарева. – М.:1991.
6. Щетинина А.М. Диагностика социального развития ребенка: [учеб. методич. пособие] / А.М. Щетинина. – Великий Новгород: Нов.ГУ им. Ярослава Мудрого, 2000. – 88 с.

УДК: 376.02

ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Базилевська О. О.

У статті розглядається розкриття всебічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: універсальна доступність, духовність, комунікативні навички, естетичне світосприйняття, розвиток аналізаторів, мовна активність.

Всестороннее развитие детей с особенными потребностями средством изобразительной деятельности.

В статье рассматривается раскрытие всестороннего развития детей с особенными потребностями средством изобразительной деятельности.

Ключевые слова: универсальная доступность, духовность, коммуникативные навыки, эстетическое мировосприятие, развитие анализаторов, речевая активность.

All-round development children with the special educational necessities by facilities of fine art

In the article examined all-round development children with the special educational necessities by facilities of fine art.

Key words: universal availability, spirituality, communicative skills, aesthetic perception of the world, development of analyzers, language activity.

Невід'ємною частиною культури, одним із визначальних її проявів є образотворче мистецтво. Протягом тисячоліть мистецтво займало одне з пріоритетних місць за силою впливу на формування особистості дитини, розвиток її образної уяви, мислення, творчих здібностей та художньо-естетичного виховання.

Високорозвинені цивілізації ставили і продовжують ставити мистецтво у центрі всієї освіти, розуміючи його унікальні можливості для розвитку духовності та інтелекту, універсальну доступність різних форм творчості для сприйняття і засвоєння з ранніх років дитинства.

Образотворче мистецтво як один з навчальних предметів має важливе значення для художньо-естетичного виховання, сенсорного розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Образотворча діяльність – це своєрідний засіб компенсаторного впливу, реабілітації дітей з особливими потребами. Заняття з образотворчого мистецтва, безпосередня образотворча діяльність учнів пробуджують у них позитивні емоції, естетичне ставлення до оточуючої дійсності і творів мистецтва, побуту й звичаїв; розвивають асоціативне мислення, активізують допитливість, зорову увагу, стимулюють розвиток творчих здібностей школярів.

Спеціально організована образотворча діяльність має значні можливості не тільки для корекції порушень дітей, а й для стимуляції їхнього психічного і соціального розвитку. Використання різних видів образотворчої діяльності у процесі корекційної-виховної роботи сприяє вирішенню завдань розумового, фізичного, трудового, морального, соціального виховання, розширює можливості подальшої інтеграції їх у суспільство. Образотворча діяльність у системі виховання і навчання дітей з особливими потребами ефективно реалізує корекційну спрямованість в тому випадку, коли становлення продуктивних видів діяльності відповідає специфічним освітнім потребам дітей.

Образотворча діяльність є важливим засобом розвитку мовлення. Робота з папером, ножицями, глиною, фарбами, олівцями – це не тільки сенсорно-рухові вправи. Вона сприяє поглибленню уявлень дітей про навколишні предмети, прояву розумової та мовленнєвої активності.

На заняттях образотворчою діяльністю дітей можна познайомити з новими словами, вчити розуміти, розрізнити і живити слова, що означають зовнішні ознаки предметів, дій. Різноманітний наочний матеріал допомагає уточнити розуміння назв предметів, дій, ознак. Дитина привчається вслухатися в коротку фразу дорослого, розуміти суть поступово ускладнених висловлювань, нових слів і уточнює їх лексичні, граматичні та фонетичні особливості.

Малювання, як складна дія з інструментами сприяє розвитку координації рухів пальців, кисті, руки, тулуба.

Руки пальців рук у людей вдосконалювалися з покоління в покоління. У зв'язку з цим відбувалося збільшення площі рухової проекції кисті руки в людському мозку. Так, розвиток функцій руки і мови в людей відбувався паралельно.

У процесі образотворчої діяльності, маніпуляцій з матеріалами здійснюється природний масаж біологічно активних точок, розташованих на долонях і пальцях рук, що позитивно позначається на загальному самопочутті дитини. Формується загальна вправність рук, у тому числі і дрібна моторика – рухи рук удосконалюються під контролем зору і кінестетичних відчуттів. При цьому набуті навички позитивно впливають на розвиток фізичних і психічних процесів і на весь розвиток дитини в цілому. Крім того, вирішуються розумові завдання – рука діє, а мозок фіксує відчуття, поєднуючи їх із зоровими, слуховими, доточковими сприйняттями, створюються інтегровані образи і уявлення.

Як говорив В.О. Сухомлинський: «Джерела здібностей і дарування дітей на кінчиках їхніх пальців». Від пальців йдуть найтонші струмочки, які надихають джерело творчої думки. Чим більше впевненості та винахідливості в дитячій руці, тим тонша взаємодія руки з природою в духовне життя людини. Інакше кажучи, чим більша майстерності в дитячій руці, тим розумніша дитина. [2, с. 509]

У процесі продуктивної (образотворчої) діяльності значно швидше проходить розвиток сприйняття та мовлення у дітей з мовним недорозвитком, оскільки мова набуває дійсно практичної спрямованості і має вагомe значення для виконання запропонованої діяльності. Різні види продуктивної діяльності сприятливі для створення проблемних ситуацій, які спонукають до мовної активності, завдяки якій формуються комунікативні навички.

Образотворча діяльність має важливе пізнавальне, виховне і корекційне значення. Так як на заняттях з образотворчої діяльності в якості наочної опори часто використовуються натуральні об'єкти, діти швидше і повніше засвоюють нові поняття. Матеріал, яким оснащуються заняття, використовується на різних етапах корекційної роботи з різними мовними цілями, а його застосування варіюється залежно від мовного розвитку дітей. Визначений набір фраз, слів, вимовлених дорослими у всіляких мовних комбінаціях, робить слово мобільним, рухливим. Його структурний вигляд уточнюється. Слово міцно входить спочатку в пасивний, а потім у активний словник дитини у всьому різноманітті його форм. Особливо високі показники спостерігаються при щоденному використанні всього наочного матеріалу, обговорення всіх демонстрованих дій, предметів, їх ознак і закріпленні значень.

Продуктивна образотворча діяльність сприятлива для розвитку мовлення, насамперед тим, що дитина сама безпосередньо діє з предметом. У продуктивній діяльності створюються умови для здійснення тісного зв'язку слова з дією, з ознаками дії. Забезпечити зв'язок слова з предметом значно простіше, ніж зв'язок слова з дією: можна показати сам предмет, іграшку або муляж, нарешті, можна використовувати картинку. Значно складніше показати через картину зв'язок слова з рухом або станом предмета. В процесі образотворчої діяльності це відбувається природно, оскільки дитина сама виконує різноманітні дії. Саме на цих заняттях діти добре засвоюють послідовність дій і причино-наслідкові зв'язки різних процесів і явищ. Дії дітей, супроводжувані вимовою, в процесі образотворчої діяльності, стають більш досконалими, осмисленими, цілеспрямованими, регульованими і ритмічними. Прискорюється і процес освоєння навичок зображення. На основі предметного малюнка за допомогою мовлення діти створюють цілий сюжет, оживляють і оговорюють предмети, передаючи звуконаслідування і доступними їм словами їх діалог.

Дитина із загальним недорозвиненням мови нездатна до самостійного всебічного спостереження зображуваних предметів. Тому роль дорослого (вихователя, вчителя, логопеда) у виробленні у дітей умінь простежувати особливості форми, контур предмета і його частин, колір і інші ознаки дуже важлива. Керівництво дорослого має бути спрямоване не тільки на навчання малювання, а й на розвиток сприйняття та уяви. Зорове і тактильне сприйняття об'єкта має цілеспрямовано і максимально коментуватись промовою дорослого. Формування здатності порівнювати на заняттях образотворчої діяльності допомагає дітям усвідомити дії з різними предметами, звернути увагу на різні ознаки предметів, виконувати різноманітні дії.

Словесні позначення допомагають дітям виділяти в предметах їх ознаки. Таким чином, слово допомагає осмисленню процесу зображення. На заняттях образотворчої діяльністю успішно розкриваються комунікативні навички. Розвиток мовного спілкування передбачає поступову підготовку все більш складних мовних моделей для накопичення їх дітьми та вживання в активній мові в міру їх засвоєння. Відповідь на питання одним словом змінюється побудовою пропозиції різних конструкцій: просте нерозповсюджене речення; зі складних – складнопідрядне речення. Передбачається побудова речень різних конструкцій, що відповідають характеру спілкування.

Кожен вид образотворчої творчості має свої особливості. Тому загальні завдання конкретизуються залежно від особливостей виду, своєрідності матеріалу і прийомів роботи з ним.

Зв'язок між різними видами образотворчої діяльності здійснюється шляхом послідовного оволодіння формоутворювальними рухами в роботі з різними матеріалами. Так, ознайомлення з округлою формою краще почати з ліплення, де вона дається об'ємною. У аплікації дитина знайомиться з площинною формою кола. У малюванні створюється лінійний контур. Таким чином, при плануванні роботи необхідно продумати, використання якого матеріалу дозволить дітям швидко і легко оволодіти навичками зображення. Знання, набуті учнями на заняттях певного виду образотворчої діяльності можуть з успіхом використовуватися в роботі з іншим матеріалом.

Олівцем створюється лінійна форма. При малюванні олівцем розвивається ритмічність рухів, зорова координація, тренуються пальці кистей рук. Корисно вправляти руку дитини в процесі малювання зображення, в яких поєднуються горизонтальні, вертикальні прями лінії, замкнуті форми, криві лінії. При цьому поступово вимальовуючи одна частина за одною, додаються різні деталі. Потім лінійне зображення розфарбовується. Розвитку дрібної моторики сприяє виконання дітьми розгонистих, впевнених рухів, що виконуються олівцем не відриваючи від аркуша паперу. Ця вправа для відпрацювання рухів кисті, зліва направо і справа наліво. Така послідовність створення малюнка полегшує аналітичну діяльність мислення дитини, розвиває плануючу функцію мови. Намалювавши одну частину, вона згадує або бачить, над якою частиною слід працювати далі. Крім того, лінійні контури допомагають у розфарбуванні малюнка.

У малюванні фарбами (гуашшю та аквареллю) створення форми починається від яскравої плями. У цьому плані фарби мають вирішальне значення для розвитку почуття кольору і форми. Фарбами легко передати колірне багатство навколишнього світу. У процесі малювання фарбами діти мали можливість творчо експериментувати – малювати пальцями, ватними паличками, застосовувати різні прийоми нетрадиційних технік зображення. Це дозволяє повніше передати особливості зображуваних об'єктів, їх фактуру. У виконанні олівцями ці теми трудомісткі, вимагають добре розвинених технічних навичок, а часом і непосильні для учнів з обмеженими можливостями.

При навчанні дітей малюванню перед нами стоїть завдання не просто виробляти у них певну техніку малювання. Щоб заняття мали також корекційний ефект, необхідно приділити увагу формотворчим рухам і регуляції малювальних рухів за рядом показників: плавність, безперервність, вміння змінювати напрямку рухів під кутом, перехід від одного руху до іншого. Формуючи ручну вправність, ми готуємо руку дитини до оволодіння письмом, а також розширюємо коло образотворчих можливостей.

Кожен вид образотворчої діяльності, крім загального естетичного впливу, має специфічний вплив на дитину. Значення занять аплікацією, у тому числі і з використанням нетрадиційних технік, з використанням цікавого матеріалу для дітей з особливими освітніми можливостями історично і науково доведено. У процесі занять з аплікації вирішуються деякі навчально-виховні задачі:

- розвиток естетичного світосприйняття, виховання художнього смаку;
- розвиток художньо-графічних умінь і навичок;
- розвиток фантазії, творчого мислення та уяви, просторового сприйняття;

розвиток точних рухів руки і дрібної моторики пальців;
становлення організаційних навичок художньої творчості;
отримання відомостей про вітчизняну та світову художню культуру;
розкриття задатків професійної художньо-образотворчої діяльності.

У процесі занять апплікацією діти знайомляться з простими і складними формами різних предметів, частини і силуети яких вони вирізають, і наклеюють. Заняття апплікацією сприяють розвитку математичних уявлень. Учні знайомляться з назвами та ознаками найпростіших геометричних форм, отримують уявлення про просторове положення предметів і їх частин (ліворуч, праворуч, у кутку, в центрі і т.д.), і величин (більше, менше). Ці складні поняття легко засвоюються дітьми в процесі створення декоративного візерунку або при зображенні предмета по частинах.

У процесі занять розвиваються почуття кольору, ритму, симетрії і на цій основі формується художній смак.

З поняттям ритму і симетрії діти знайомляться вже в молодшому віці при розподілі елементів декоративного візерунка. Заняття апплікацією привчає до планової організації роботи, яка особливо важлива, тому що в цьому виді мистецтва велике значення для створення композиції має послідовність прикріплення частин (спочатку наклеюються великі форми, потім деталі; в сюжетних роботах – спочатку фон, потім предмети другого плану, затуляє іншими, і в останню чергу предмети першого плану). Індивідуальні та колективні апплікації можуть бути різного змісту.

Папір – доступний для дитини і універсальний матеріал, можливо його широке застосування не тільки для малювання, а й в апплікації і конструюванні.

Діти ліплять людей, тварин, посуд, транспорт, овочі, фрукти, іграшки. Ліплення, як і інші види образотворчої діяльності, виконує виховні завдання, задовольняючи пізнавальні та творчі потреби дитини. Як будь-який інший вид художньої діяльності, ліплення сприяє розвитку уявлень дитини про навколишній світ. Повнота уявлень дітей з особливими можливостями про якості предметів залежить від розвитку аналізаторів. Своєрідність ліплення - об'ємний спосіб зображення.

У процесі маніпуляцій з пластиліном або глиною відбувається природний масаж біологічно активних точок, розташованих на долонях і пальцях рук, що позитивно позначається на загальному самопочутті дитини. Формується загальна вправність рук, розвивається дрібна моторика – рухи рук удосконалюються під контролем зору і кінестетичних відчуттів, тому набуті навички роблять колосальний вплив на розвиток фізичних і психічних процесів.

Найважливішою умовою розвитку всебічного розвитку у дітей є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти максимального успіху для кожної дитини. Таке завдання вимагає особливої уваги. Під час виконання завдань їм необхідно надавати допомогу. Слід організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатом як власної, так і спільної творчості. А творчість є дійсністю, в яку людина вкладає ніби частку своєї душі, чим більше душі вона вкладає, тим багатшою стає сама.

Можливості для творчості безмежні.

Література:

1. Грошенко І.А. Заняття изобразительным творчеством в специальной (коррекционной) школе VIII вида. – М., ООО «Институт общегуманитарных исследований», В. Секачев, 2001.
2. Сухомлинський В.О. «Вибрані твори в п'яти томах». Видавництво «Радянська школа». Київ., 1977. Т. 1. – С. 509.

УДК 376.1-056.34:376.016.

Рецензент
Сак Т.В.